

Var Olma Kaygısını Afgan Sığınmacı Kadınlar Üzerinden Düşünmek¹

Konferans Bildirisi

Makale Geliş Tarihi: 13.02.2023

Makale Kabul Tarihi: 01.12.2023

Yazar Bilgileri:

Merve UYSAL

Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası Fınal Üniversitesi

ysl.mrv@gmail.com

ORCID:0000-0003-3430-0194

¹ Çalışma 01-03 Aralık 2022 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 3. Uluslararası Küresel Dünyada Kadın Kongresi'nde (WGW2022) sözlü olarak sunulan bildirinin içeriği geliştirilerek hazırlanmıştır.

Öz

Tarih boyunca insanlığın gündeminde önemli bir mesele olarak kendine yer bulan göç olgusunu hazırlayan sebepler savaşlar, dini çatışmalar ve ekonomik buhranlar gün geçtikçe çok daha fazla insanı etkisi altına almıştır. Söz konusu gelişmeler göz önünde bulundurularak, son çeyrek asırda uluslararası göç hareketlerine yönelik çalışmalarda geniş bir araştırma alanına sahip olmuştur. Nitekim konu ile ilgili çalışmaların -yakın tarihli olanlarına kadar- merkezinde asıl aktörler erkekler olmuş; kadınlarsa görünmez bir statüde kalmıştır. Feminist teorisyenler tarafından yürütülen yeni çalışmalarda ise göç eden kadınların gittikleri yerde düzeni yeniden inşası sürecinde kilit bir rol oynadıklarına işaret edilmiştir. Söz gelimi, Afganistan’da 1979 senesindeki Sovyet işgalinden bu yana, durmaksızın devam eden iç kargaşa ve dış müdahaleler ülkeyi sosyo-ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir hale dönüştürmüştür. 2000’li yılların başından itibaren ise ülkede gerek müdahil aktörlerin tutumu gerekse her geçen gün artan şiddet olaylarının neticesinde, halk Türkiye başta olmak üzere komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak bu araştırma Afgan sığınmacı kadınlarının, yeni mekanlarındaki biyolojik üretim faaliyetlerindeki rolü üzerinden ulusal kimlik ile değerleri şekillendiren rolüne odaklanmaktadır. Bu bağlamda, kadının göç olgusunda aktif bireyler olarak yer almasının yanı sıra dünyaya çok sayıda çocuk getirerek kültür aktarımının öğeleri olarak varoluş kaygısının önüne geçmeye çalıştıkları görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Göç, Afgan Sığınmacı Kadınlar, Ulusal Kimlik

Reflecting on the Anxiety of Existence Through Afghan Refugee Women

Conference Paper

Article Arrival Date: 13.02.2023

Article Acceptance Date: 01.12.2023

Author:

Merve UYSAL

Assist. Prof., Fırat International University

ysl.mrv@gmail.com

ORCID:0000-0003-3430-0194

Abstract

Wars, religious conflicts and economic depressions have affected more people day by day as reasons that prepare the concept of migration, which has claimed a critical place in the agenda of humanity throughout history. Considering the mentioned developments, studies on international migration movements have been conducted in a broad research area in the last thirty years. As a matter of fact, the main actors at the center of the studies on the subject (until the recent ones) were men, while women remained in an invisible status. New studies by feminist theoreticians point out that migrant women play a vital role in the process of rebuilding order wherever they go. For example, since the Soviet invasion of Afghanistan in 1979, on-going internal conflicts and foreign interventions have transformed the country into a place of where socioeconomic and political instability. Since the early 2000s, due to the attitude of the actors involved and the ever-increasing violence incidents daily, people have been forced to migrate to neighboring countries, especially Turkey. In parallel with these developments, this research focuses on Afghan refugee women's role in shaping national identity and values through their role in biological production activities in their new spaces. In this context, it is seen that in addition to the active participation of women in the phenomenon of migration, they pay effort to become elements of cultural transfer and prevent existential anxiety by bringing several children to the world.

Keywords: International Migration, Afghan Asylum Seeker Women, National Identity

1. Giriş

İnsanlığın var olduğu günden itibaren tarihin akışı içerisinde kendine sosyal bir olgu olarak yer bulan ve globalleşen dünyada sebepleri giderek çeşitlenen göç, her geçen gün daha fazla insanı etkisi altına almıştır. İkel zamanlarda, insanlar bol miktarda yiyecek bulmak, güvenli bir yaşam ortamı ve fiziksel tehlikelerden korunmak için göç ederlerdi. Modern çağda ise göç, sanayileşme ve kentleşmenin başlamasıyla birlikte daha da önem kazanmıştır. Gelişmiş ulaşım yolları ile iletişim araçlarının gelişmesi, farklı kültürlerin iç içe geçmesi ve etkileşimi, küreselleşme gibi faktörler, binlerce insanın eğitim, istihdam veya yaşam standardıyla ilgili daha iyi fırsatlar arayışıyla göç etmesine neden olmuştur. Zaman içerisinde ekonomi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler ve siyaset başta olmak üzere birçok farklı alandan beslenen göçün tanımını tek bir kritere bağlı olarak yapmak oldukça zordur. Uluslararası Göç Örgütünün (International Organization for Migration-IOM) tanımı ile göç, bir bireyin ya uluslararası bir sınırı geçmesi ya da bir devlet içinde normal ikamet yerinden uzaklaşmasıdır (UNHCR, 2006). Diğer bir deyişle göç, bireylerin gelecekteki yaşamlarını tamamlamak ya da yaşamlarının bir bölümünü geçirmek üzere -kalıcı ya da kısa süreli olarak- başka bir yerleşim birimine yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır (Doğan, 2019, s. 13). Özyakışır'a (2013) göre en yalın hali ile göç, insanların belli bir amaçtan yola çıkarak yaşadıkları yeri terk etmeleridir. Göçün pek çok tanımı olmakla birlikte, hepsinin ortak ve odak noktası yer değiştirmeden ziyade yerleşme eylemidir.

Her bireyin politik, kültürel, sosyal, ekonomik, dini ve sağlık gibi birçok sebepten gerçekleştirdiği göç, kendine özgü sofistike bir süreçtir. Bahsedilen bu süreç, zıtlıkları içinde barındıran; madalyonun bir yüzünde umut varken diğer yüzünde korku resmeden bir eylemdir. Daha iyi bir hayat yaşayabilmek için göç eden birey(ler)in beklentisi umut dolu iken gideceği yerde onu/onları neyin beklediğini hesap edememenin kaygısı karamsarlığa sebep olmaktadır. Çok katmanlı ve çoklu değişkene sahip bir yapıda olan göç olgusunun yaklaşımlar açısından ele alınış biçimi de doğal olarak farklıdır. Özellikle, çeşitlenen göç nedenlerinin ve süreçlerinin birbirinden değişik sonuçlar doğurması, göç dalgasını bir nüfus hareketinden çok bir sosyokültürel değişim meselesi haline evriltmiştir. Göçün aktörleri, neden-

leri ile mekanizmaları göç tiplerini ortaya çıkaran başlıca etmenlerdir. Söz gelimi, mekân bağlamında tanımlanması açısından göçler, iç göç ve dış göç (uluslararası göç) olarak ele alınırken; bireysel, kitlesel ve zincirleme olarak göç etme şekillerine göre ise üç şekilde tasnif edilebilir (Doğu, 2022, s. 37). İç göçler, bir ülkenin sınırları içindeki geçici veya uzun vadeli nüfus hareketleri iken; dış göçler ülkelerin sınırlarını aşan göçler olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2019, s.13). Nedenleri çoğu zaman aynı olan bu iki kavram, ulusal sınırlar açısından farklı sonuçlara yol açmaktadır. Giddens (2006) bilhassa dış göçün, hedef ülke ile transit ülkeyi birbirine bağlayarak küresel boyutta göç örüntülerini oluşturduğunun altını çizmektedir. Bu durumda, ülkeler arasındaki dinamikler makro düzlemde başlayarak mikroya (politikalar, yasalar, bireyler vs.) doğru yakından etkilenmektedir.

Günümüzde Afganistan, Suriye ile Güney Sudan’da yaşanan iç kargaşa ve çatışmanın neticesinde, yerli halkın kendi isteği/iradesi dışında yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda olmaları dış göçü açıklayabilecek en yerinde örnek olabilir. Buna ek olarak insanların gerek bireysel gerekse gruplar halinde bir ülkeden diğer bir ülkeye göç etmesi hem gidilen hem de terk edilen ülkede sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan birçok değişime yol açmaktadır. İki ülke insanı arasındaki nüfus geçişi bireylerin psikososyal davranışlarında ve dünya görüşlerine ciddi değişimler yarattığından iki taraf için de dış göç önemli bir olgudur. 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak günümüzde dış göç en yüksek seviyelere erişmiştir. Birleşmiş Milletler raporlarının sonuçlarına göre, bahsedilen bu artış son 20 yılda olan hızı ile artmaya devam ederse 2050 yılında dünyadaki uluslararası göçmen sayısının 405 milyona ulaşabileceği varsayılmaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016). Göç hareketliliği, dünyanın birçok ülkesini derinden etkileyerek tartışmalara açık olan bir husustur. 2021 yılı sonu itibari ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK/The United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR) yıllık yayınladığı Küresel Eğilimler (Global Trends) raporunun sonucuna göre, yerinden edilmiş insanların sayısı önceki yıla göre %8 artmış ve 10 yıl önce elde edilen sayının iki katından daha fazla bir artışla milyona ulaşmıştır. Rapor incelendiğinde savaş, siyasi istikrarsızlık, iç çatışmalar ve insan hakları ihlallerinden ötürü dünya ülkeleri içinde en fazla sayıda göçmen gönderen

ülkeler Suriye (6,7 milyon), Venezuela (4 milyon), Afganistan (2,6 milyon) ve Güney Sudan (2,2 milyon) olduğu ortaya konmaktadır (UNHCR, 2021). Mayıs 2022 tarihi itibari ile de son verilere göre, dünyada 100 milyon yerinden edilmiş insan bulunmaktadır. Bilhassa, Rusya'nın Ukrayna işgali ile son 10 yıldır artan insan hareketliliği ilk kez 100 milyonun üzerine çıkmıştır (UNHCR, 2022).

Bu çalışma, tüm bu rakamlarında ışığında yüksek oranda göç veren ülkelerden Afganistan'a odaklanarak Afganistan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketinin öznelerinden biri olan kadınlarda yüksek doğum oranını pronatalist politikalar bağlamında düşünerek ele almaktadır. Günümüzde göç eden her iki kişiden birinin kadın olması ile beraber göçmen nüfusunun yarısından fazlasının kadınlar tarafından oluşturulması toplum içerisinde yaşayan dezavantajlı grupların göç sürecinden derinden etkilendiğini gözler önüne sererken; göçün tek aktörünün erkek olduğu yönündeki kalıp yargının da yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Uluslararası göç hareketlerine yönelik çalışmalar, geniş bir araştırma alanına sahip olmasına rağmen çalışmaların odağında asıl aktörler erkekler olmuş; kadınlar görünmez bir statüde kalmıştır. Aile içindeki karar merci ve ailenin geçiminden sorumlu kişi olarak erkeklerin kabul edilmesinden dolayı göç edebilecek kişinin erkek olduğu düşüncesi yerleşmiştir. Bu sebeple de göç alanında erkekler, eylemin ana kahramanı ve prototip göçmen olarak tanımlanmıştır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020). Ek olarak, feminist teorisyenlerin yürüttükleri araştırmalar ile beraber, kadınların kendileri ve aileleri için plan yapabilen ve göç sürecinde yalnızca eşlerinin peşinden giden bireyler olmadıklarına ilişkin vurgu artmıştır. Özellikle, göçün feminizasyonu (göçün kadınlaşması) kapsamında yürütülen çalışmalar eşliğinde göçün içerisinde kadın edilgen bir öge olarak yer almış; aynı zamanda eril bakış açısı ile göç araştırmalarının irdelenmesinden uzaklaşmıştır. Göçün her zaman önemli bir grubunu meydana getiren kadınların her şeyden önce, göç ettikleri yerde gerek etnik kimlik gerekse ulusal değerler açısından düzenin yeniden inşası sürecinde kilit bir rol oynadıkları bahsedilen çalışmaların içerisinde gün yüzüne çıkmıştır. Bununla beraber, kadınlar söz konusu olduğunda devletin üreme politikaları da devreye girmektedir. Daha açık bir ifade ile ülkeler, önem ve ihtiyaç derecesi birbirinden farklı olmakla be-

raber nüfusun nicel ve nitel yapısını kendi gelişim seyrine bırakmayacak şekilde nüfus politikaları formüle etmişlerdir. Devletler bu konuda amaçlarına göre üç yönelim izlemektedir. İlk olarak, nüfusun çok fazla olduğu ülkelerde veya bölgelerde nüfus artış hızının düşürülmesinin hedeflendiği antinatalist politikaların uygulanmasıdır. İkincisi, nüfusun azaldığı, yaşlı nüfusun çoğaldığı ve dolayısıyla ilerleyen yıllarda bağımlı nüfusun artacağı yerlerde izlenen pronatalist politikadır. Son olarak, nüfusun sayısı ile artış hızı normal seyrinde olan ülkelerde veya bölgelerde nüfusun niteliksel gelişimine ilişkin olarak çalışmalar yürütülmesidir (Yüksel, 2007). Elbette ülkeler için önem verilmesi gereken en kritik nokta, nüfusun yapısı ve kalitesidir. Bu yüzden oluşturulan nüfus politikalarının bahsedilen hususlara dikkat edilerek hazırlanması elzemdir. Nitekim zaman zaman karar vericiler, ülkenin nüfus ile ilgili durumuna yalnızca bir açıdan veya ideolojik yaklaşabilmektedir. Bunun yanında, uluslararası göç hareketlerinin içindeki savaş, ekonomik yapıdaki bozulmalar ve sosyal çalkantılar gibi durumlar kısa vadede nüfusun seyrini değiştirebilmektedir.

1945 yılında sona eren ikinci dünya savaşından sonrasının en önemli göç dalgalarından biri Afganistan'dan dünyaya yayılan göçtür. Afganistan'dan İran, Pakistan ve Türkiye başta olmak üzere diğer ülkelere olan insan hareketliliğinin ilk ve en büyük dalgası 1979 yılında başlayan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin (Union of Soviet Socialist Republic) işgali ile gerçekleşmiş (ilk kitlesel ve geniş ölçekli göç) ve hâlihazırda bu göç hareketleri devam etmektedir. Uzun ve fırtınalı geçmişi ile Afganistan'ın hem ülke içinde hem dışında var olan istikrarsızlığı farklı muhaliflerin veya devletlerin değişik siyasi oyunlarına sahne olmasına yol açmıştır. Dolayısıyla yaşananların bedelini ödemek zorunda kalan sivil halk, ülke içinde yer değiştirmek ya da başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalmıştır (Doğu, 2022, s.48). Afganistan, yakın tarihte gerçekleşen Irak veya Suriye göçlerinden kritik bir şekilde ayrılmaktadır. Çünkü ülkelere olan göç, acil bir doğa olayı veya savaş nedeni ile yerinden olma özelliği taşımadığından yavaş ve sürekli göç karakteristiği göstermektedir (Bozok ve Bozok, 2018, s.417). Bunun yanında, göç olgusunun Afganistan'da istikrar kazanması hasebiyle rakamsal değerler noktasında üstünlük Suriye'de olsa da Afganistan bugün istatistiksel noktada dünyanın referans ülkelerinden biri olmayı sürdürmektedir (Geyik, 2018, s.131).

2020 yılına ait Afganistan Mülteciler ve Geri Dönüş Bakanlığının verilerine göre, dünyada 6.500 Afgan göçmen bulunmaktadır. Bahsedilen sayının %80'i Pakistan ve İran'da barınmaktadır (Dashti, 2021, s.382). 2022 yılının son verilerine göre ise OECD ülkelerine yapılan yeni sığınma başvurularının sayısı (Nikaragua, Afganistan, Suriye) 2021'de %28 artarak 1 milyonun üzerine çıkmıştır (OECD International Migration Outlook, 2022). Buna ek olarak, bugün dünyada -kayıtlı- 2 milyon 600 bin Afgan sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021, s.45). Benzer şekilde, ülkelerin barış ve huzur seviyesini ölçen Küresel Barış Endeksi'nin son verilerine göre, bugün Afganistan 163 ülke arasında barış oranı en düşük ülke olarak son sırada (üst üste beşinci kez) yer almaktadır (Institute for Economics ve Peace, 2022). Kayıtlı mültecilerin dışında tam sayıları bilinmemekle beraber yüz binlerle de ifade edilebilecek kayıtsız Afgan sığınmacı olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakama öğrenci ve işçi göçmen nüfusu da eklemek mümkündür. Daha da önemlisi, yerinden edilmiş kişilerin iki kişiden birinin kadın olması, kadınların durumunu, karşılaştıkları zorlukların/engellerin, fırsatların ve ihtiyaçların neler olduğunu araştırmanın yanı sıra bilhassa yeni mekânlarındaki biyolojik üretim faaliyetlerindeki rolü üzerinden ulusal kimlik ile değerleri şekillendiren rolünü kavrayabilmek adına kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Genel hatları ile Afganlar ile ilgili bazı çalışmalar olmasına rağmen ki bunlar dünyada Afganların sosyal sorunları, psikolojik ve fiziki sağlıkları, göç deneyimleri, toplumsal kabulleri ve uyumları gibi konuların üzerinde durulmuş (Stack ve Iwasaki, 2009; Gladwell ve Elwyn, 2012; Yaser vd., 2016; Alemi vd., 2017); Türkiye'de ise daha çok Afganların uyum ve entegrasyonu süreci ve yaşadıkları sosyal sorunlar ile alakalı konular incelenmiştir (Doğan, 2019; Karakaya ve Karakaya, 2021; Üstün ve Vargün, 2022; Doğu, 2022). Afgan kadınları özelinde ise araştırmaların sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir (Rahmani, 2019; Arpacı, 2020). Özellikle, Afgan kadınlarının terk ettikleri ülkeden getirdikleri sermayeleri ile gittikleri yerdeki düzeni yeniden inşası sürecindeki kilit rollerini değerlendirebilecek kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu araştırma Afgan sığınmacı kadınların, yeni mekânlarındaki biyolojik üretim faaliyetlerindeki rolü üzerinden ulusal kimlik ile değerleri şekillendiren rolüne odaklanmaktadır. Araştırmanın ana çerçevesi, dünyada ve Türkiye'de göç olgusu ile ilgili donelerin temel

kaynakları olan Afganistan Mülteciler ve Geri Dönüş Bakanlığı; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü; Merkezi İstihbarat Teşkilatı Dünya Gerçekleri Kitabı; Türkiye Göç Raporu; Uluslararası Göç Örgütünün sunduğu verilerin yanında telif eserler ile ampirik çalışmaların nitel bir analizine dayandırılmıştır.

Afganistan'dan düzensiz göç süreci ile Türkiye'ye gelenlerin yarısından fazlasını kadınlar ile çocukların oluşturduğu göz önüne alındığında Afgan sığınmacı kadınlarının kendi ülkelerinden getirdikleri sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye yeni düzenin inşasında kritik bir nokta olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca bu noktada belirtmek gerekir ki göçmen kavramı mültecileri ve sığınmacıları kapsayan geniş bir kavramdır. Yasal statü açısından ele alındığında ise sığınmacı ve mülteci arasındaki farkın sığınmacının ülkedeki yetkili makamlara başvuru yaparak sonucu beklediği duruma denilmektedir. Türkiye'deki mevzuatta da bu konuda ikili bir yapı bulunmaktadır. Şöyle ki Suriye'den gelenlerin tamamına "Geçici Koruma" verilmekte ancak diğer ülkelerden gelen kişilerden bireysel olarak "Uluslararası Koruma" başvurusu beklemektedir. Bununla beraber, Avrupa Birliği üyesi olan ülkeler ile Türkiye Cumhuriyeti arasında mültecilik statüsü bakımından en büyük fark Cenevre Sözleşmesi'ne "coğrafi çekince" koyan Türkiye'nin yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci hakkı tanınmasıdır. Afganistan'dan gelenler ile ilgili durum daha da farklıdır. Afganlar bireysel olarak yetkili makamlara başvuru yapmakta ve kabul almaları sonucunda Göç İdaresi Başkanlığında kayıtlı olanlara üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar şartlı mülteci statüsü verilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2013). Böylelikle, Türkiye Cumhuriyeti'nde Afganların statüsü yasal açıdan sığınmacı kavramına karşılık gelmektedir. Bu bağlamda, çalışmada sığınmacı statüsünün kullanılmasının yerinde olacağı düşünülmüştür.

2. Uluslararası Göç ve Göçün Feminizasyonu

İnsanların yaşadığı dünyanın şekillenmesinde merkezi bir rol oynayan uluslararası göç, yarım asırdır sosyal bilimlerin çalışma alanına önemli katkılarda bulunmuştur. Bununla beraber ilgili çalışmalarda, toplumsal cinsiyet olgusu ile kadının yeri uzun yıllar boyunca görünmez bir durumda

kalmıştır. Bir başka deyişle, göç sürecinde öznenin sadece erkek olduğu; kadının ise ona eklenmiş bir biçimde temsil edildiği görülmüştür. Hâlbuki kadınlar, geçmişten günümüze farklı nedenler zemininde uluslararası göç hareketlerine dâhil olmuşlardır. Milenyumdan bu yana uluslararası alan yazında kadın göçmen, sığınmacı veya mülteci problemleri irdelenmiş (Freedman, 2015, s.18); nitekim Türkiye, farklı zamanlarda değişik ülkelere göç almasına rağmen bahsedilen konu bağlamında yürütülen çalışmalar son yılları kapsamaktadır (Özgür-Baklacioğlu, 2017, s.70). Çalışmaların başladığı yıla kadar kadınlar ev içi alanda konumlandırılmış, erkekler ise yakın zamana kadar ironik bir şekilde herhangi bir nüfus hareketinin kahramanları olarak tasvir edilmiştir. 1960 ve 1970’lerde gerek göçmenler gerekse aileleri ifadesi ile erkek göçmenler ve onların eşleri-aileleri kast edilmiştir. Kadın göçmenlerin eşleri ya da aileleri göç ettikleri zaman onlara ilk etapta veya daha sonra katılan aktörler oldukları kabul edilmiştir. Söz konusu yaklaşım, kimi ülkelerin göç politikası olarak da kendine yer bulmuş; erkeklerin eve ekmek getiren olduklarına dair cinsiyetçi mitosu yansıtmıştır (Carling, 2005). Günümüzde hala mülteci kavramı zaman zaman ‘genç erkek birey’ ile özdeşleştirilmektedir (Freedman, 2015, s.18). Bununla beraber, bilhassa 2011 yılındaki Suriye iç savaşının başlamasının ardından, Türkiye’ye gerçekleşen kitleler halinde göçün etkisiyle kadınlara ilişkin sorunlar gün yüzüne çıkmış ve çalışmalar artmıştır. Birçok göç teorisinde dahi kadınların yalnızca erkeklerin peşinden giden pasif bir konumda olduğu resmedilmiştir. Buna ek olarak, globalleşmenin ve ulus aşırı göç hareketlerinin artması ile beraber kendini gösteren insan hareketleri önceleri ekonomik sebeplerle farklı ülkelere giden erkeklere ve hane reisinin erkek olduğu noktalara odaklanan teoriler ile tarif edilemez duruma gelmiştir. Söz konusu teorilere gelen eleştiriler ise bu dönüşümün temellerini atmıştır. Yenilenen göç paradigmaları temelinde, göçmen profilleri nitelikli ve iyi eğitilmiş kişileri içine alarak çeşitlenirken özellikle kadın göçmenlerin görünür olması ve tek başına sınırlar ötesi hareket edebilecek konuma gelmesini sağlamıştır. Bunun neticesinde, insan hareketleri yakın ve merkez etrafında gerçekleşmediği gibi göçmenler de artık ekonomik kaygılar ile göç eden erkekler değildir. Kadınların da göç süreçlerinin başrolü olması göçün feminizasyonu nosyonu ile meydana çıkmıştır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020, s.25).

Daha fazla kadının küresel göç hareketlerinde görünür olması anlamına gelen göçün feminizasyonu kavramı ilk kez Castles ve Miller (1993) tarafından, eskiye kıyasla daha fazla kadının birinci derece yakınlarından bağımsız bir şekilde göç sürecine katılmaları şeklinde açıklanarak kullanılmıştır. Geçmişte kadınların göçleri erkeklerin yanında bağımlı olduğundan; son zamanlarda kadınlar bağımsız olarak ve bazen de çocuklarıyla birlikte göç edebilmektedirler (Gouws, 2007). 20. yüzyılın sonlarından itibaren bugün dünyada birçok kadın savaş, cinsel şiddet, insan hakları ihlalleri ve ekonomik nedenlerden dolayı kendi topraklarının dışında bir yerde yaşam mücadelesi vermektedir (Castles ve Miller, 2009). 2022 yılında yayımlanan Dünya Göç Raporu'nun (World Migration Report) sonucuna göre, 281 milyon göçmenin, 135 milyonunu kadın göçmenler oluşturmaktadır. Bu da dünya kadın nüfusunun %3.5'ine denk gelmektedir (McAuliffe ve Triandafyllidou, 2021, s.3).

Göçün feminizasyonunda geniş bir kitle olan mülteci-sığınmacı gruplarının zorunlu olarak yer değiştirmesi, kadınların göç sürecinde maruz kaldığı toplumsal cinsiyet kökenli sorunları da pekiştirerek onları bu süreçte daha da kırılgan bir konuma itmektedir. Göç sürecinde, kadının erkeğe oranla önemsenmemesi de onun ikincil konumunu pekiştirmektedir. Bu noktada, kadın göçmenin görünürlüğü problemlerin aşılması noktasında ilk adım olabilmektedir. Yürütülen göç araştırmalarında kadının da bir karar verici olarak yer alması toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yansımalarının daha fazla aktarılmasına bağlıdır. Bu minvalde göçün feminizasyonu anlatımı, uluslararası göç sürecinde kadının varlığını gün yüzüne çıkarabilmek için önem arz etmektedir. Göç konusuna feminist bir bakış açısı ile yaklaşan feminist kuramcılar, göç olgusunda kadının yeri ve buna bağımlı toplumsal cinsiyet temelli faktörleri ele almışlardır. Bu noktadan yola çıkarak da kadınların göçü etkileyebilecek bir toplumsal aktör gücü olabildiğini ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla kadınlar göç sürecinde gerek kendileri gerekse ailelerinin sosyoekonomik gereksinimlerini daha iyi bir noktaya taşıyabilmek adına yaşadıkları ülkelerini terk edebildikleri gibi aynı zamanda geride bıraktıkları ailelerinin güvenliklerini ve sağlıklarını da göz önünde bulundurarak davranmaktadırlar (Anthias ve Cederberg, 2006).

Göçün feminizasyonuna yol açan birçok etkenden en yaygın olanı globalleşmeye dikkat çekilmiştir. Bilhassa, 2000’li yıllara doğru globalleşmenin dünya ülkelerine hızla yayılarak, etkisini genişletmesi kadın göçünde kayda değer bir artışa neden olmuştur. Kısacası, göçün küreselleşmesi aslında göçün feminizasyonu kavramının önünü açmıştır (Adıgüzel, 2016). Globalleşmenin yanında yoksulluk, savaş ve çatışma ortamından kaçış kadın göçünün artmasına sebep olan temel unsurlardır. Bahsedilen unsurlar, göç etme sürecinde birbirinden bağımsız yer alabileceği gibi iç içe geçme durumları da mümkün olabilmektedir. Savaş ve çatışma ortamlarında pekişen yoksulluk ya da savaş ortamında mağduriyet yaşayan birçok kadın ülkesinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Zorla yerinden edilmiş sığınmacılar göçmenlerin içindeki en savunmasız grubu meydana getirmektedir. Yaşadıkları ülkeyi mecburi sebeplerden terk etmek durumunda kalmaları, yollarda karşılaştıkları tekinsiz şartlar ve hedeflerindeki ülkeye vardıklarında maruz kaldıkları ayrımcılık ve ötekileştirme sebebiyle daha fazla korunmaya muhtaçtırlar. Özellikle, kadınların ve çocukların görece savunmasız olması, söz konusu ilgiden alışılmıştan daha çok pay almalarını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’ye sığınan Afgan kadınlarının deneyimleri, sayılarının fazla olmasından ve aynı coğrafyanın içinde ataerkil bir toplumdaki diğerine geçişlerinden dolayı, uluslararası göç-toplumsal cinsiyet ilişkisinin kolay anlaşılmasının sağlanabileceği bir örnek olabilmektedir.

3. Uluslararası Göçün Karşısında Pronatalist Politikalar ile Afgan Sığınmacı Kadınlar

Uluslararası göç sürecinin önemli parametrelerinden biri olan nüfusun yapısı ve etkileri doğum-ölüm gibi hayati olaylara kıyasla çok daha kısa zamanda kendini gösteren demografik bir olaydır. Bir noktadan başka bir noktaya hareket, başlangıç sahasında nüfusun azalması ile sonuçlanırsa da hedef ülkede nüfusun hızla artmasına neden olmaktadır. Bu durum nüfusun dağılması ve yapısı açısından sosyal, ekonomik ve demografik değişiklikler meydana getirmektedir. Sistemik devlet hayatı ortaya çıktığından beri nüfus meselesi, dünyadaki bütün ülkelerin gündeminde bir kamu sorunu olarak yerini korumuştur. Göçler, doğumlar ve ölümler nü-

fusun hem niteliğini hem de niceliğini sürekli olarak değiştirdiğinden; bu durumlar karşısında devletler uzun soluklu farklı nüfus politikaları izlemektedirler (Oktay, 2014). Eski zamanlarda, devletlerin takip ettikleri nüfus politikaları, belirli bir toprak parçası üzerindeki nüfusun artmasını ya da azalmasını amaç edinen üreme politikaları olmuştur. Diğer bir deyişle, eskiden savaş ve salgınlardan kaynaklanan yüksek ölüm oranlarını karşılayıp, neslin devamını sağlamak için ailelerden birden fazla çocuk yapmaları talep edilmiştir. Gelişmiş ülkelerde ise teknoloji ile sağlık alanında yaşanan gelişmeler eşliğinde ölüm oranlarının düşmesinden ve yüksek doğurganlık oranının sürmesi sebebiyle ortaya çıkan hızlı nüfus artışına ilişkin olarak çözümler üretmeye çalışan antinatalist politikalar ön plana çıkmıştır. Günümüzde daha fazla niteliksel bir düzlemde ve doğurganlık, uluslararası nüfus hareketliliği, nüfusun büyüklüğü gibi niceliksel öğelerin yer aldığı sosyal ve ekonomik alanlara da etkisini ön planda tutmaya çalışan anlayışlar söz konusudur (Yüksel, 2007). Tarihsel süreç içerisinde, kronolojik sıra ile farklı dönemlere ait üç çeşit nüfus politikasının varlığından söz ediliyor gibi görünse de aslında devletler, ülkelerin o an ki şartlarını/ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak uygun politikaları takip etmektedirler. Nüfusun niceliğini etkileyen doğurganlığı kontrol politikaları ele alındığında ise pronatalist, antinatalist veya bipolar (çift yönlü) şeklinde sıralanabilmektedir. Gerek güvenlik gerekse üretim için nitelikli insan gücüne gereksinimi olan bir devlet pronatalist, ihtiyacından fazla insan gücüne sahip olan bir devletin ise antinatalist bir politika takip etmesi beklenmektedir. Ülkede, etnik ve bölgesel bir nüfus dengesini sağlamak isteyen devlet yetkilileri de bipolar bir politika gütmektedirler (Fişek, 1975). Bahsedilen politikalar, doğurganlık, ölümlülük ve göç hareketlerini düzenlerken odak noktalarında doğurganlık seviyesi ile örüntüsünün yeniden inşa edilmesi söz konusudur. Nitekim ülkelerin yer aldığı demografik geçiş aşamasına bağlı olarak doğurganlık düzeyi ve özelliğinin nedenlerinin değişkenlik gösterebileceği nüfus politikaları benimsenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, yaşanan bölgenin coğrafi yapısı, gelenek-görenekler, inanç sistemi, evlilik, bireylerin çocuk sahibi olmaya yönelik düşüncesi, kontraseptif yöntemler gibi başlıca olguların yer aldığı toplumun sosyolojik yapısı, siyasi ifadeler ve nüfus politikaları söz konusu nedenler arasında bulunmaktadır (Karakaya, Coşkun, Özerdoğan ve Yakıt, 2017).

Çok uzun süredir vatandaşlığı, kimliği, savaş ve göç süreçlerini anlamak için analitik parametreler erkekler tarafından belirlenmektedir. Vatandaşlık ve kimlik genellikle eşlerine ve çocuklarına bahsedebilecek erkeklerin ayrıcalığı olarak görülmüştür. Savaş ve göç de genel olarak analiz edilmiş ve kadınların cephelerdeki katliamdan korunduğu ve büyük ölçüde bağımlı olarak göç ettiği erkek alanları olarak anlaşılmıştır. Bununla birlikte, kadınlar savaşlarda, göçte ve kendi kimliklerini tanımlamada önemli bir rol oynamaktadır. Her zaman olmasa da bağımlı varlıklar olarak değil, kendileri için vatandaşlık hakkına sahip olmalıdırlar. Özellikle Orta Doğu'da yaşanan savaşlar, felaketler ve radikal teolojik faaliyetlerin ortaya çıkışı kadınları kamusal alanın dışında bırakmıştır. Bununla birlikte, kadınlar aslında siyasi ve ideolojik yapıların pasif alıcıları değildir. Kadınlar, kendi kaderlerini şekillendirerek siyasi direktifleri altüst etmede son derece aktif ve kritik rol üstlenebilmektedirler (Afshar, 2007). Kadınların kendi anavatanlarında dahi gerek kültür gerekse dilin içindeki benzer olmayan kültürel noktaları erkeklere kıyasla daha iyi koruyabildikleri gözlenmiştir (Kandiyoti, 1997, s. 158). Göç, -zorunlu olarak- kimliklerin akışkan hale gelmesini gerektirmektedir; bunun en önemli nedeni, hareket etme sürecinin göçmenleri 'ötekileştirmesidir'. Uluslararası göçmenler için vatandaşlığın siyasi, ekonomik ve kültürel temelleri paramparça olmuştur, bu nedenle ulusal kimliğin; cinsiyete, zamana ve mekâna özgü bir şekilde yeniden ele alınması ve oluşturulması gerekli hale gelmiştir (Tambini, 2001). Kadınlar söz konusu olduğunda bu süreç daha karmaşıktır. Kendilerini kültürün, evin ve ocağın koruyucuları olarak görürken, aynı zamanda zamanın ve mekânın yeni zorunlulukları onlardan ekonomik veya siyasi olarak çok daha faal olmalarını talep etmektedir.

Bu çerçevede, meydana gelen ve birçok devlete ulaşan hareketlilik yeni toplumsal ağlar üretmektedir. Söz konusu ağların üretiminde kadınların üstlendikleri roller azımsanamayacak derecede önem arz etmektedir. Başka bir ülkeye hareketlilik durumunda ise bu kurulan ağlar etkisini yitirmez. Hatta kurulan bu ağlar yeni göç hareketlerini besleyebilmektedir. Göç konusunda yapılan çalışmaların sonuçları, uluslararası göçün etkilerinin ülkelerarası hareket ile sona ermediğini kanıtlar niteliktedir (Faist ve Schiller, 2000; Olwig, 2003). Oluşturulan bu ağların yapı mimarı olan sığınmacı

kadınlar etnik ve ulusal kimliklerini asimilasyona uğratmaksızın taşıyıcı görevini üstlenmektedirler. Bu durum, etnik kültürün unutulmamasını ve bu sayede de çocukların yeni kültüre bağışıklık kazanmasını sağlamaktadır. Diğer bir pencerede ise sığınmacı kadınların norm ve değerlerini nasıl yeniden ürettikleri de önemli bir noktadır. Nitekim kadınlar sadece çocuk doğurmakla kalmayıp, korudukları normatif ve kültürel değerleri çocuklarını yetiştirirken kendi ait oldukları toplumun ideolojik düşüncesini de yeniden inşa etmektedirler (Anthias ve Yuval Davis, 1989). Son yıllarda, özellikle Afgan uyruklu bireylerin, Türkiye'ye göç etmesi ile bu durum daha net bir şekilde gözlenebilir. Türkiye'de elde edilen güncel verilere göre, yabancı uyruklu 267.834 kişi bulunmaktadır. Bu sayının 19.062'si Afgan sığınmacı kadınına oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020). Afganistan'da 2020 yılının verilerine göre doğurganlık hızı % 35,46 olarak bulunmuştur (Central Intelligence Agency [CIA], 2022a). Bununla beraber, Güney Asya bölgesinin en yüksek doğurganlık oranına sahip olan Afganistan'da her bir kadın ortalama 4.62 bebek sahibi olmaktadır (CIA, 2022b). Mevcut demografik eğilimler, Afganistan'ı yüksek doğurganlık oranı (kadın başına 4'ten fazla doğum), hızlı nüfus artışı, çok sayıda çocuk, az sayıda yaşlı ve yüksek bağımlılık oranı ile karakterize edilen (Güney Asya'daki tek ülke) bir ülke olarak sınıflandırmaktadır (United Nations International Children's Emergency Fund, 2019, s.3). Tüm dünya ülkelerinde izlenen nüfus politikalarına da bakıldığında ülkelerin siyasal ve sosyal etkilerinin yansımalarını politikalarda görmek mümkündür.

İstatistiki verilerden edinilen sonuçların ışığında, Türkiye'de bulunan sığınmacı Afgan kadınlarının da yüksek doğum oranını Türkiye'de de devam ettirdikleri söylenebilir. Afganistan'dan Türkiye'ye göç ettikleri sırada kadınların birden fazla çocuk sahibi olmaları ve aynı zamanda yerli halktan daha yüksek doğurganlığa sahip olmaları aslında nüfus ile kimliğin sürdürülebilirliğinin uzun erimli bir güvencesi olabilmektedir. Göç süreci bütün bir şekilde irdelendiğinde, Afgan kadınının elinde bulundurduğu sosyal sermaye ile göç ettiğini söylemek mümkündür. Sığınmacı kadınlar, bu göç yolculuğunda kültürel değerlerini, gelenek-göreneklerini, anadillerini, ailelerini muhafaza edecek en sorumlu birey olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla kadınlara, Afganistan'ın kültürel normlarını, dilini ve sosyal

yapısını koruma görevinin yanında kendi aile kültürünü, geleneksel değerlerini ve anadilini muhafaza ederek gelecek nesillere aktarma çabası eklenmektedir. Diğer bir deyişle, Afgan kadınları annelik rollerine istinaden kendi etnik kültürlerinin ve baskın kültürün değerlerini çocuklarına aktarmaya çabalayarak sosyal gelişimlerini desteklemeye çalışabilirler. Toplumsal desteğin çok yüksek olmadığı yeni bir ülkede Afgan kadınları çocuklarını var etmeye emek harcarken, çocuklarının çok kültürlü bir ortamda sosyalleşme süreçlerine katkıda bulunmak ve birinci dereceden yakınlarıyla ilişkilerini de devam ettirme sorumlulukları söz konusu olabilir. Savaşın sebep olduğu yıkım neticesinde, ülkelerini terk etmek zorunda kalan Afganlar aynı dini inanca sahip topraklarda kendilerini ait hissetme gayreti içinde biyolojik, kültürel ve etnik kimliklerini/varlıklarını koruma süreci içerisinde kadınlar çocuk doğurmaya devam ederek bir şekilde asimilasyona da direnç oluşturmaya çalıştıkları söylenebilir. Bununla beraber, Türkiye’de yaşamının bilhassa ilk etapta getireceği ekonomik zorluklarla baş etmenin bir çözümü de fazla çocuğun aileye ekonomik destek sağlayacağı düşüncesi olabilmektedir.

4. Afgan Göçü ve Türkiye

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sürekli olarak Pakistan’a göç etmiş olan Afgan halkı Sovyet işgalinden kısa bir süre sonra Türkiye’ye göç etmeye başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin (1982) çıkardığı Afganistan’dan Pakistan’a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye’ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun Tasarısı’nın birinci maddesine (*Türk soylu Afgan ailelerinin Türkiye’ye yerleşmek isteyenlere imkân vermektedir*) ilgi tutarak Türk kökenli olan 4195 Afgan Pakistan’dan getirilerek Türkiye’nin bazı illerine yerleştirilmiştir (Yeler, 2021, s.425). 1980’li yıllardan başlayarak her geçen gün artan yoğunlukta kitlesel göçlere şahitlik eden günümüz dünyasında Türkiye özellikle komşu ülkelerde yaşanan savaşların neden olduğu uluslararası göç dalgasına dâhil olmuştur (Göktuna Yaylacı, 2017, s.3). Ulus-devletlerin ortaya çıkmasından sonra sadece dini çatışmalar değil, aynı zamanda kültürel, siyasi, etnik farklılıklar ve ulusal kimlik gibi diğer çatışma türleri de ortaya çıkmıştır. Birinci ve ikinci dünya sa-

vaşlarından sonra ortaya çıkan koşullar, sömürgecilik, rejim değişiklikleri (İran’da olduğu gibi), istikrarsızlıklar (Afganistan’da olduğu gibi), Orta Doğu ve Afrika’daki çatışmalar dünya çapında göçlerin önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Türkiye özelinde ise bütün bu gelişmelerin ışığında, ülkenin içinde birbirinden farklı göçmen gruplarının barındırıldığı kompleks bir göç sistemi oluşmuştur. Göçler, uzun yıllardır istikrarsızlık yaşayan Suriye, Afganistan, Irak, Türkmenistan ve İran olmak üzere yakın bir coğrafyadan gerçekleşmektedir (Erol ve Göktuna Yaylacı, 2022, s.182). Özellikle, Suriye iç savaşının sonucunda Suriyeliler için kendi ülkelerinde güvenlikleri tehdit altına girmiş ve Türkiye başta olmak üzere kriz bölgelerine en yakın olan ülkelere sığınma teşebbüsleri için itici bir güç olmuştur (Yılmaz ve Özer, 2022). Böylelikle Türkiye, tarihinde ilk kez dünyada en fazla sığınmacının yaşadığı ülkeler sıralamasında ilk sıraya yerleşmiş ve halihazırda bu pozisyonunu sürdürmektedir. Türkiye 2020 yılında (üst üste beşinci kez) çoğunluğu Suriyelilerden oluşan 3,6 milyonu aşkın göçmen ile dünya genelinde ilk sırada yer almaktadır. Buna ek olarak Türkiye 4 milyon düzensiz göçmen ile dünyada en yüksek göçmen nüfusuna sahip ülkedir (UNHCR, 2021). Yakalanan düzensiz göçmenlerin uyrukları ele alındığında, 2014 yılından bugüne kadar 663.254 kişi ile Afganlar ilk sıradadır (İltir, 2023). Bu verilerden yola çıkarak, Türkiye’ye yasa dışı giriş yapan Afganların sayısının zaman içerisinde hızla arttığı söylenebilir. Buna ek olarak legal veya illegal yollarla Türkiye’ye gelen Afganlar, uluslararası koruma başvurusu yapan diğer göçmenlere nazaran (Irak, İran) 22.600 kişi ile ilk sırada yer almaktadırlar. Başvurusu olumlu sonuçlanan Afganlara durumlarına göre şartlı mülteci veya ikinci koruma statüsü verilmekte ve böylelikle daha uzun bir süre boyunca ülkede kalma hakkının yanında vatandaşlık alma imkânı da tanınmaktadır. Öte yandan başvurunun olumsuz sonuçlanması halinde Afganların itiraz etme şansı vardır; ancak sonuç yine değişmezse Türkiye topraklarından sınır dışı edilmektedirler (Hamsici, 2021).

Afgan sığınmacıların içinde çalışan kadın oranının %13’te kaldığı görülmektedir (Eryurt ve Koç, 2017). Kadınlar, çalışma yaşamına bilhassa eşleri öldükten sonra girmekte ve genellikle, tekstil sektöründe istihdam edildikleri saptanmıştır. Ek olarak, iş bulma süreçleri ise kendi sosyal ağ-

ları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Çalışmama nedenlerini ise çocuk bakımı olarak açıklamaktadırlar. Çocuklarından dolayı çalışmayan kadınlar evlerinde fason işler yapmaktadır. Afgan kadınları, devlet hastanesinden sağlık hizmeti almakta ancak çalışma saatleri ve sigortalanma bakımından sıkıntı yaşamaktadırlar. Özellikle ülkeye düzensiz yollardan gelen ve bir şekilde yalnız kalan kayıt dışı kadınların yaşamı daha da sorunludur. Sığınmacı kadınlar çocuklarının iyi eğitim alması için uğraşmaktadırlar. Eğer imkân bulabilirlerse kendileri de eğitimlerine devam etmek istemektedirler. Vatandaş olmadıkları için sosyal haklar bakımından zayıf olsalar da Afganistan'daki şartlardan sonra Türkiye bu kadınlar için bir özgürlük noktasıdır ve geri dönmeyi asla düşünmemektedirler (Habibullah, 2023).

Bununla beraber, çocuklar için devletin verdiği şartlı eğitim yardımından bilhassa kırsal kesimde yaşayan göçmenler haberdar olamamaktadır. Bu durum da sivil toplum kuruluşları devreye girerek hakları alma konusunda yardımcı olmaktadır. Türkiye'de sığınmacılara verilen hizmetlerden biri de sosyal uyum yardımıdır. Kişi başı 300 TL olan bu yardımın finansmanı Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi tarafından sağlanmaktadır (Mülteciler Derneği, 2023). Bu ödemenin hanede, tek ebeveyn olma, üç ve daha fazla çocuğun bulunması, 60 yaş üstü yaşlıların bulunması ve çocukların eğitimlerine düzenli olarak devam edilmesi ve benzeri gibi kriterleri mevcuttur. Afgan sığınmacı kadınlara vasi tayini boşanma ve benzeri hukuki mevzularda devletin adli yardım imkânı da bulunmaktadır. Bunun yanında, sivil toplum kuruluşları da bu gibi konularda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunmaktadır. Devlet tarafından Afgan sığınmacılara barınma desteği de verilmektedir. Ayrıca, yasal olarak sığınmacılar temel sağlık hizmetini alabilmektedirler ancak dil problemi ve ayrımcı davranışlar sağlık hizmetlerine erişimlerini olumsuz etkilemektedir (Basmacı, 2020).

Türkiye'nin hem Afganistan'a göre hem de diğer Orta Doğu ülkelerine kıyasla bireylere daha iyi bir yaşam imkânı sunması ve stratejik konumunun yanı sıra Afganların bu ülkeyi seçmesindeki çekici faktör Türkiye'nin dış politika noktasında benimsediği insani diplomasi anlayışı olarak öne çıkmaktadır. Daha açık bir ifade ile Türkiye bireyler arasında etnik, din ve ideoloji ayrımı yapmaksızın 'din kardeşi' olarak adlandırdığı Afganlara

kapılarını açarak, insan onuruna yakışır bir hayat sürebilmeleri adına eğitim, barınma, sağlık, gıda gereksinimlerini karşılayabilecek sosyal politikalar yürütmektedir. Özellikle son yıllarda küresel göç dalgalarının önemli bir merkezi haline gelen Türkiye; Asya ve Afrika kıtalarının Avrupa'ya açılan bir kapısı olması, politik ve ekonomik dengesizliklerin, savaşların ve iç çatışmaların varlığını sürdürdüğü ülkelerle ortak sınıra sahip olması ya da bazı milletlerle sosyokültürel bağlarının olması Türkiye'yi farklı ülkelerden zorunlu sebepler ile göç edenlere Batı ile Doğunun arasında Türkiye'nin yer alması bir tarafla düzensiz göçmenlere onun transit güzergah olarak ev sahipliği yapmasına diğer taraftan da hedef ülke konumuna yerleşmesine zemin hazırlamıştır (Erol ve Göktuna Yaylacı, 2022).

5. Sonuç

Uluslararası göç, küresel bazda tüm ülkeleri etkileyen bir olgu olmaya devam etmektedir. İç çatışmalar, savaş, ekonomik istikrarsızlık, değişen sosyal statü göçün temel sebepleri arasında sunulmaktadır. Yıllar bağlamında değişiklik göstermekle beraber Afrika, Orta Doğu, Asya dışarıya en fazla nüfus gönderen alanlardır. Afganistan'da son kırk yıldır süregelen istikrarsız durum bu ülkenin göç vermesine sebep olmuştur. Afgan halkı, ülkedeki başlıca iç karışıklıklar ve rejim değişikliği gibi olaylar sonucunda Türkiye'den korunma talep etmektedirler. Bu durumun, yakın bir gelecekte değişmeyeceği öngörüldüğünden daha çok Afgan uyrukunun bu yola başvuracağı kaçınılmazdır. Her geçen gün sayısı artan/artacak olan göçmenler yalnız ülke değiştirmekle kalmayıp inanç, gündelik yaşam ritüellerini gittikleri yerleşim kültürü ile harmanlayıp 'yeni' hayatlar inşa etmektedirler. Özellikle, rejimin kadınlara olan baskıcı tutumundan dolayı kadınların ülkeden ayrılmak için daha istekli oldukları görülmektedir ve böylelikle göçün feminizasyonu kavramından söz edilmektedir.

Afgan sığınmacıların zaten var olan yüksek doğurganlık oranının Türkiye'de de devamı ilk bakışta garip görünse de bu durumun farklı sebeplerinin başında sığınmacı olma, kültürel yapı, inanç ve aile statüsünü devam ettirme isteği gelmektedir. Doğum her ne kadar kadına özgü bir davranış olarak değerlendirilirse de aslında erkekler ve geleneklerle ya-

kından ilişkilidir. Travmatik bir şekilde vatan toprağından ayrılan insanlar ne olursa olsun soyunun ve kültürünün devamını düşünmektedir. Bunu sağlamanın bir yolu da çocuk sahibi olmaktır. Sığınmacıların genellikle içedönük korumacı bir yaşam sürmesi, yabancılık hissetmesi, kendi beşerî sermayelerine yatırım duygusunu öne çıkarmaktadır. Dışa kapalı olarak yaşadıkları, akraba evliliğı yaptıkları, geleneklerini ve dini inançlarını daha sıkı bir şekilde sürdürebilmekte ve bir gün vatanına geri dönemeseler bile soyunun devamını sağlamaya gayret etmektedirler. Zaten geleneksel toplumlarda özellikle erkek çocuk sahibi olma isteğı, inançları doğrultusunda doğum kontrol yöntemlerinden uzak durma çocuk sayısını arttırmaktadır. Afganistan'da kadınların çalışmasının söz konusu olmaması ama Türkiye'de güvencesiz de olsa bazı sektörlerde iş bulabilmeleri zaman içinde çok çocuk yapma isteğinin önüne geçebileceğini düşündürse de verilen yardımlardan yararlanmak ve geleneksel geniş aile olarak yaşamaları bu durumun bir süre daha devam edeceğini düşündürmektedir.

6. Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Afshar, H. (2007). Women, Wars, Citizenship, Migration, and Identity: Some illustrations from the Middle East. *The Journal of Development Studies*, 43(2), 237-244.
- Alemi, Q., Stempel, C., Koga, P. M., Smith, V., Danis, D., Baek, K. ve Montgomery, S. (2017). Determinants of Health Care Services Utilization Among First Generation Afghan Migrants in Istanbul. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(2), 201.
- Anthias, F. ve Cederberg, M. (2006). *State of Art: Theoretical Perspectives and Debates in the UK*. Working Paper 2-WP4, Integration of Female Immigrants in Labour Market and Society.
- Arpacı M. (2020). Ulusaşırı Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Erzincan’da Yaşayan Afgan Kadınlar Örneği. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-154.
- Basmacı, A. (2020). *Türkiyedeki Mülteci ve Sığınmacılara Sağlanan Sosyal Hizmetlerin İncelenmesi: İzmir İli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi.
- Bozok, N. ve Bozok, M. (2018). “Göçmen İstekleri” Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi’ndeki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri. *Moment Dergi*, 5(2), 416-440.
- Carling, J. (2005). Gender Dimensions of International Migration. *Global Migration Perspectives*, 35, 1-26.
- Castles S. ve Miller, M.J. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (4th ed.). New York: Guilford Press.

- Central Intelligence Agency (CIA) (2022a). *The World Factbook: Afghanistan, People and Society, Birth Rate*. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/#people-and-society>
- Central Intelligence Agency (CIA) (2022b). *The World Factbook: Total Fertility Rate, Afghanistan*. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/total-fertility-rate/>
- Dashti, Z. (2021). Afganistan’da Taliban’ın İktidara Gelmesi İle Yaşanan İç ve Dış Göç Krizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 381-403.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2020). Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadınların Yeri. *Türkiye’de Göç Araştırmaları*, 18.
- Doğan, Y. (2019). Trabzon’da Yaşayan Afganistan Uyruklu Sığınmacıların Göç Deneyimleri ve Sorunları. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 11-29.
- Doğu, E. (2022). Uluslararası Koruma Kapsamında Bulunan Afganistan Uyruklu Yabancıların Gelecek Beklentileri: Nevşehir İli Örneği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 35-69.
- Erol, H. ve Yaylacı, F. G. (2022). Türkiye’deki Afgan Sığınmacılar ve Medya Temsilleri Bağlamında Görüşleri. *Göç Dergisi*, 9(2), 181-206.
- Eryurt M. A ve Koç İ. (2017). *Türkiye’de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye’ye Geliş Sebepleri, Türkiye’de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Faist, T. ve Schiller, G. (2010). *Migration, Development, and Transnationalization. A Critical Stance*. New York: Berghahn Books Press.
- Fişek, N. (1975). *Ekonomik Kalkınma, Nüfus ve Hukuk*. Ekonomi ve Hukuk Kongresi Zabıtları, Türkiye Barolar Birliği Yayını. Erişim adresi: https://www.ttb.org.tr/n_fisek/kitap_2/18.html

- Freedman, J. (2015). *Gendering the International Asylum and Refugee Debate*. London: Palgrave Macmillan.
- Geyik, S. (2018). Göç ve Afganlar: “İstikrarlı Mülteciler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Giddens, A. (2006). *Sociology* (5th ed.). Cambridge: Polity Press.
- Gladwell, C. ve Elwyn, H. (2012). *Broken Futures: Young Afghan Asylum Seekers in the UK and in Their Country of Origin*. London: Refugee Support Network.
- Gouws, A. (2007). *The Feminization of Migration*. Berlin: Research Gate.
- Göç İdaresi Başkanlığı (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Göktuna Yaylacı, F. (2017). Eskişehir Yerel Basınında “Mülteciler» ve «Suriyeliler». *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 1-40.
- Habibullah, F. (2023). Türkiye’de Yalnız Yaşayan Afgan Göçmen Kadınların Yaşam Hikâyeleri: İstanbul Zeytinburnu Örneği, *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, s.14-24.
- Hamsici, M. (2021, 30 Ağustos). Türkiye’deki Afganlarla İlgili Neler Biliniyor?. *BBC News*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58342885>
- Institute for Economics ve Peace (2022). *Global Peace Index 2022: Measuring Peace in a Complex World*. Erişim adresi: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf>
- İltir, M. (2023, 18 Ocak). Türkiye’nin Düzensiz Göç İstatistikleri. *Doğruluk Payı*. Erişim adresi: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-nin-duzensiz-goc-istatistikleri>
- Kandiyoti, D. (1997). Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar. Bozdoğan, S. ve Kasaba R. (Der.) *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, içinde (221-241). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- Karakaya, E., Coşkun, A. M., Özerdoğan, N. ve Yakıt, E. (2017). Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma. *Journal of International Social Research*, 10(48), 417-428.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E.N. (2021). Türkiye'nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 100-111.
- McAuliffe, M. ve A. Triandafyllidou (eds.) (2021). *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration (IOM), Geneva.
- Mülteciler Derneği (2023, 21 Ağustos). *Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı*. Erişim adresi:
[https://multeciler.org.tr/yabancılara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/#:~:text=Yardımanın%20miktarı%20kişi%20başı%20 aylık,Ofisi%20\(ECHO\)%20tarafından%20sağlanmaktadır](https://multeciler.org.tr/yabancılara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/#:~:text=Yardımanın%20miktarı%20kişi%20başı%20 aylık,Ofisi%20(ECHO)%20tarafından%20sağlanmaktadır)
- Oktay, E. Y. (2014). Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 31-53.
- Olwig, K. F. (2003). Transnational Socio-Cultural Systems and Ethnographic Research: Views from an Extended Field Site. *International migration review*, 37(3), 787– 811.
- Özgür-Baklacioğlu N. (2017). *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Rahmani, F. (2019). *Gender and Migration from Afghanistan: An Analysis of Women's Empowerment and Migration* (Doctoral Dissertation). Aydın University Institute of Social Sciences, İstanbul.
- Stack, J. A. ve Iwasaki, Y. (2009). The Role of Leisure Pursuits in Adaptation Processes among Afghan Refugees Who Have Immigrated to Winnipeg, Canada. *Leisure Studies*, 28(3), 239-259.

- Tambini, D. (2001). *Post-National Citizenship, Ethnic and Racial Studies*, 24(2), 195–217.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2022). *Migration Flows Bounced back in 2021*. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/30fe16d2-en/index.html?itemId=/content/publication/30fe16d2-en>
- Türkiye Göç Raporu. (2016). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete*, 17 Mart 1982. Erişim adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c004/b065/dm__020040650342.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) (2020). Vatandaşlık Ülkesine göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç, 2016-2019. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=göç>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2006). *UNHCR Master Glossary of Terms*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/glossary/#m>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2018). *Global Trends Forced Displacement in 2017*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2021). *Global Report 2021*. Erişim adresi: <https://reporting.unhcr.org/global-report2021/pdf>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2022). *UNHCR: Küresel Yerinden Edilme, On Yıldır Artan Eğilimi Aşarak Başka Bir Rekor Kırdı*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/35627-forced-displacement-hit-record-high-in-2021-with-toofew-able-to-go-home.html>

- United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) (2019). *Afghanistan: Education Equity Profile for Adolescent Girls*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/rosa/media/5491/file/Afghanistan>
- Üstün, K. ve Vargün, B. (2022). Uluslararası Göç ve Afgan Göçmenler Örneği. *Belgü*, 6, 76-86.
- Yaser, A., Slewa-Younan, S., Smith, C. A., Olson, R. E., Guajardo, M. G. U. ve Mond, J. (2016). Beliefs and Knowledge about Post-Traumatic Stress Disorder amongst Resettled Afghan Refugees in Australia. *International Journal of Mental Health Systems*, 10(1), 1-9.
- Yeler, A. (2021). Düzensiz Göçmenlerde Sosyo-Kültürel Entegrasyon: Ankara'da Yaşayan Afgan-Özbek Türkler. *İmgelem*, 5(9), 419-445.
- Yılmaz, E. A. ve Özer, Y. E. (2022). İtme Çekme Kuramı Bağlamında Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Bir Alan Araştırması: Aydın İli Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 13(1), 282-295.
- Yüksel, Y. (2007). *Türkiye'de Demografik Geçiş Süreci ve Sosyal Politikalar*. (Uzmanlık Tezi) Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

Merve UYSAL